

Kovács, III. évfolyam, 1–2. szám – 1999. Tavasz–Nyár (98–108. oldal)

Fazekas Csaba: A prosperitás teológiája – alulnézetből; Kiegészítések Kocsis Tamás tanulmányához

Témák: ateizmus, egyház, evangélium, gazdagság, gazdaság, katolikus, karizmatikus, kereszténység, liberalizmus, politika, protestáns, pünkösdisták, reformáció, szegénység, teológia

Kissé későn, de annál nagyobb örömmel fedeztem fel az interneten a Kovács című folyóiratot, s abban Kocsis Tamás *A Földi Paradicsom prófétái, avagy mérlegen a bizniszkereszténység ideológiája* című tanulmányát. Az internetes változat használata miatt az alábbiakban nem tudok oldalszámokra hivatkozni, de megállapításaimban ez nem okoz zavart.

A szerző aprólékos gonddal elemzett egy létező, gyakran emlegetett, de részleteiben alig ismert társadalmi-gazdasági, sőt, néha politikai jelenséget, amely Magyarországon elsősorban a Hit Gyülekezetéhez kapcsolódik. E sorok íróját, a szerzőhöz hasonlóan, nagyon érdeklő és állásfoglalásra készíti a sokfelé ágazó jelenség – vele ellentétben azonban volt „szerencsém” hét esztendő tölteni a Hit Gyülekezetében. Kocsis Tamás nagy ívű elemzését nem áll módomban részleteiben kommentálni, egyrészt gazdaságtani ismereteim hiányosságai, másrészt a tanulmány kimerítően alapos és terjedelmes volta miatt. Hadd tegyek azonban néhány megerősítő-kiegészítő megjegyzést, hiszen amit a szerző kívülről látott, azt én belülről éltem át, s talán nem érdektelen, hogy a jelenség, amit az írás a prosperitás teológia apostolai irányából mintegy „felülről” közelített meg, hogyan is nézett, illetve néz ki „alulról”, a hívők hétköznapi valóságában, azaz hogyan is valósul meg a szószékről hirdetett sajátos bibliaértelmezés. Szintén megpróbálom a tudományos elemzés pártatlanságával közelíteni a témához, bár gondolataim óhatatlanul személyes motívumokkal keverednek. Már csak azért is, mert annak oka, hogy sokakhoz hasonlóan hátat fordítottam a gyülekezetnek, jórészt a prosperitás teológiájának köszönhető.

Kezdjük azzal, hogy a hivatkozott írás valóban dicséretet érdemel. Egyfelől azért, mert talán elsőként vállalkozott a jelenség átfogó és részletes ismertetésére, másfelől – egy történelemmel foglalkozó embert valóban megnyerő módon – elsősorban a forrásokra, vagyis a Hit Gyülekezet saját kiadványaira, *Németh Sándor* (aki a gyülekezet főpásztora) és mások prédikációinak a szövegére támaszkodott. A szakirodalom széles körű ismerete mellett a szerző kínosan ügyelt a precizításra, olyan szokatlan apróságokig bezárólag, hogy az audio- és videofelvételekben elhangzottakra percre pontos hivatkozásokot alkalmazott, nem is keveset. Szemmel látható továbbá, hogy a szerző egyáltalán nem elfogulatlan vallási-teológiai kérdésekben, a prosperitás tanának tekintetében állásfoglalása mégis távolságtartó-tudományos, és nem kíván a rosszízű szektaritákhoz propagandaanyagot nyújtani, s még a bővölködés-szakértők nyilvánvalóan mosolygató vagy tragikomikus tanításait is visszafogottan, s nem cinikusan kommentálja.

Végső konklúziókat előrebocsátva, Kocsis Tamás diagnózisa néhány apró észrevételtől eltekintve – mondjuk 99 százalékban – pontos. A szerző téves megállapításai közül megemlítem, hogy mind ő, mind az egyéb, konzervatív szellemiségű műhelyekben született elemzések úgy vélik, hogy a Hit Gyülekezet elsőprő népszerűségnek és támogatásnak örvend baloldali-liberális vagy éppen ateista körökben. A képet azonban árnyalni kell, ugyanis az utóbbiak jó része nem kifejezetten tekinti szövetségeseinek vagy szimpatizánsának a gyülekezetet, akkor sem, ha az nagyon szerette volna. Értelmezésem szerint egyes liberális-ateista körök és a „hiteselek” között semmiképpen sem szellemi, legfeljebb alkalmi politikai érdekszövetség működött, illetve

működik. Éppen a Kocsis Tamás által említett Magyar Narancs volt például az a lap, amelyik a rendszerváltás után elsőként vitriolos hangvételű és jórészt valótlan tanulmányban „cikizte” a gyülekezet hitéletét, de számos negatív tudósítás, glossza, megjegyzés lát azóta is napvilágot keresztény-nemzetinek aligha minősíthető lapokban is (Élet és Irodalom stb.). A mérsékelt és radikális jobboldal lapjai, s a konzervatív médiumok ugyanakkor megítélésem szerint mindig is átestek a ló túlsó oldalára: a közvéleményt nem tájékoztatni, hanem riogatni akarták a gyülekezettel kapcsolatban, sok esetben közöltek valótlan, illetőleg tendenciózusan torzító beszámolókat, alig-alig adva lehetőséget a másik félnek is. Mindennek következtében máig nem vált lehetővé, hogy pártosságtól mentesen, például a Kovászbán megjelent tanulmányhoz hasonló módon alkothassunk reális képet a Hit Gyülekezete dolgait illetően. A történelem pedig azt bizonyítja, hogy a „szektázásba” bizony bele lehet feledkezni, a tudatlanság és a harag pedig rossz tanácsadó és senkinek sem használ.

A liberális, szabadgondolkodó körök egy részének valóban imponál az erkölcsös, a történelmi egyházakhoz képest elevennek és sokszínűnek tűnő új vallási kezdeményezés, de legfeljebb semleges és nem elkötelezett támogatóként viszonyulnak ahhoz, a gyülekezet politikai-közéleti aktivitása pedig sokaknak nem tetszik. Ami pedig a vélt nyomasztó médiatámogatást illeti, meggyőződésem szerint itt kétirányú dezinformáció működik, hol a gyülekezet, hol az ellenfelei részéről. A Hit Gyülekezete ugyanis sosem élvezett jelentősebb kivételezettséget az elektronikus médiumok részéről, náluk jóval alacsonyabb támogatottságú közösségek többet és jobb színben szerepelhettek. Jórészt csak a gyülekezet saját készítésű – tehát nem nagy közpénzeket felemésztő – *Hit-köznapok* című rövidfilmjei kerülhettek időnként a közszolgálati televízió képernyőjére, ami szerintem – a közösség jelenlétére, tagadhatatlan nagyságrendjére tekintettel – abszolút normális dolog. A Duna Televízióban soha egy percet sem kaptak, de nem foglalkozott velük egyik országos kereskedelmi csatorna sem különösebben, s ha megtennék, akkor sem találnék benne kifogásolnivalót. Ők ugyanis arról tájékoztatnak, amiről úgy érzik, hogy érdemes, ez bőven belefér a szólásszabadságba. A Hit Gyülekezete továbbá nem annyira esküdt ellensége a történelmi egyházaknak, mint ahogy az esetleg kívülről látszik. Állítom, hogy nem valami ellen, hanem valamiért szerveződnek, s a történelmi egyházak gyakran túlreagálják a gyülekezet ellenük indított állítólagos „támadásait”. A katolicizmussal szembeni kritikájuk (Mária-kultusz, kép- és szobortisztelet stb.) például nem különbözik a klasszikus protestantizmus érvrendszerétől, s e kritika hangvételét lehet kifogásolni, ám a felvetés jogosságát vagy lehetőségét aligha.

A hivatkozott tanulmány a gyülekezet gazdasági vonatkozásait veszi górcső alá, mégis említést kell tennünk az írás által is érintett politikai kapcsolatokról. Talán a szerző sem gondolja komolyan, hogy *politológiai*lag helytálló az SZDSZ-t „szélsőséges tömörülésnek” nevezni, ezt legfeljebb mások egyes tanaihoz viszonyítva teheti. (Szerencse, hogy ez az egyetlen ilyen minősítés az írásban.) Nos, a Hit Gyülekezete közismert politikai kötődése is azok közé tartozik, amellyel véleményem szerint Németh Sándorék mára a jókora aránytévesztés csapdájába estek, egy eredetileg érthető és elfogadható folyamat torzulása következtében. A múlt rendszerben a függetlenségét és antikommunista beállítottságát őrző, ezért számos zaklatásnak kitett gyülekezet logikusan talált utat az akkori demokratikus ellenzékhez, majd a formálódó SZDSZ-hez, s minden erejével a társadalom demokratizálódásáért, azon belül is elsősorban a szabad vallásgyakorlásért küzdött. Mivel ekkoriban az evangélium hirdetése, értékeinek a magyar társadalom felé közvetítése volt a közösség egyetlen célja, nem várt mást a gyülekezet a pártoktól és a politikai intézményektől, csak azt, hogy hagyják őket békén. 1990 után azonban a gyülekezet számos vezetője úgy vélte, az – eredetileg a kommunista pártállammal szembeni aktivitásban testet öltő – politizálás fenntartására kényszerülnek azon együttműködés miatt,

amely a rájuk konkurenciaként, görbe szemmel néző történelmi egyházak és a rendszerváltozáskor hatalomra került (önmagukat keresztényként definiáló) erők között alakult ki.

A gyülekezetet teológiai felfogása egyértelműen a konzervatív társadalom-értelmezés mellett kötelezte el, a túlpolitizált légkörben azonban jobban féltettük a vallásszabadság bibliai alapértékét – és ezzel a gyülekezet pusztá létét – azokkal szemben, akik ezt alkalmasint tollvonással szüntették volna meg. Talán nehéz elhinni, de a hideg futkosott a hátunkon, hogy azzal az SZDSZ-szel „kell” együttműködnünk, amely nemcsak a spontán szerveződő és törvénytisztelő vallási közösségek, hanem például a homoszexuálisok mellett is ugyanúgy áll ki. Higgyék el továbbá, hogy 1994–1998 között a Hit Gyülekezetének semmi közvetlen haszna nem származott a politikai kurzusváltásból. Az MSZP például a katolikus egyházzal kapcsolatos látványos arculatjavítást szorgalmazta, de nem harcolt értünk az SZDSZ sem, Hack Péterre az ellenfelei sem mondhatják, hogy képviselői munkája közben lépten-nyomon gyülekezeti érdekekre hivatkozott volna. Az egyetlen nyereség a fenyegetettség pusztá megszűnése volt. Rövidre zárva a témát, ami 1990 táján a politikai kapcsolatkeresésben még elfogadható és reálisan elemzett közösségi érdek volt, az később egyszerű öncéllá változott. Sosem tudtam elfogadni, hogy egy vallási közösség (legyen az bármelyik) nyílt politikai ambíciókkal akarja valamely politikai pártot (legyen az bármelyik) saját felekezeti céljai érdekében motiválni.

Természetes dolog, hogy az egyházaknak, mint társadalmi intézményeknek, pártszimpátiái vannak, egyesektől inkább várják, hogy hatalomra kerülve szeressék őket, mint másoktól. Ezt a reális igényt azonban nem szabad összetéveszteni a politikai nyomásgyakorlás szándékával, amely az SZDSZ-t illetően jellemezte a gyülekezetet. 1994-ben például – egy felettébb különös pártalapítási ötlet elvetelését követően – valamennyi fővárosi és számos vidéki választókerületben indult „hites” jelölt az SZDSZ, az Agrárszövetség vagy a Zwack-párt színeiben, és abban bízunk, hogy még valóságos frakciónk is lehet. Az 1998-as választásokon aztán szinte mértéket vesztett a gyülekezet vezetése: az SZDSZ kampánystábja mellett a gyülekezet sajátot létesített és szervezeten gyűjtötte a kopogtatócédulákat a pártnak, bevallottan azért, hogy ezért majd az érdekeinket fogják képviselni.

Ám ettől a liberális politikusok sem voltak elragadtatva, helyi szinten bizonyosan nem, s a gyülekezet tagságából is határozott ellenérzéseket váltott ki a vezetőink által szorgalmazott „nyomulás”. A cél nem szentesíti az eszközt, s ezt akkor sem tudtam elfogadni, ha „a katolikusok is ezt csinálják” szlogennel próbáltak atyámfiat megnyugtatni. Örömmel vallom, hogy határozottan „kiszálltam” a dologból, és egyetlen kopogtatócédulát sem gyűjtöttem. Az SZDSZ 1998-as választási szereplése egyébként a Hit Gyülekezete politikai stratégiájának fogadtatására és hasznosságára is rávilágít, a párt hozzávetőlegesen annyi mandátumot gyűjtött volna a „hitesek” nélkül is, mint amennyit a támogatásukkal sikerült elérnie. Ez akkor is így van, ha ezt a következtetést a gyülekezetben azóta sem merték levonni. Németh Sándor még külön politikai hetilapot is indított azért, hogy a közvéleményt megnyerjük, s véleményem szerint ez az akció ebben a formában már öncéllá vált, ami a magyar valóság felületes vagy téves ismeretéből fakad, s egy keresztyén egyház küldetésével nehezen összeegyeztethető. De ez a téma már messzire vezetne, talán majd más alkalommal, és elnézést kérek, ha hosszan taglaltam volna a politikai kapcsolatokat, de mindez a gyülekezettel való szakításom egyik további fontos oka volt, mások mellett.

A prosperitás teológiájának lényegét Kocsis Tamás szokatlanul éles szemmel elemzi. Rámutat arra, hogy a prosperitástannal (vagy a keresztény körökben is malíciával elterjedt névvel: a „health □ wealth movement”-tel) kapcsolatban az első és legfontosabb dolog az, hogy már a

tanítás jónak vagy rossznak minősítése előtt megállapíthatjuk: itt nem bibliai igazságról, illetve abból következő magatartásról van szó, hanem egy tipikusan amerikai életfelfogás szüremkedik át rajta. Teljesen helytállóan véli úgy, hogy a prosperitás-elmélet lényegében az elmúlt században felbukkant és a parttalan szabad versenyre épülő kapitalizmus krisztianizált változata. Nem akarom a szerző „telitalálatait” újra leírni, kiemelném viszont a tanítás forrásvidékein tett barangolását: valóban arról van szó, hogy az Isten anyagi áldásáról szóló részeket indokolatlanul túldimenzionálták, megfelelkezve arról, hogy az áldás a Bibliában egy rendkívül összetett és sokféle módon megnyilvánuló dolog.

Hiszek abban, hogy Isten kegyelme a szűkölködők életében ilyen módon *is* megnyilvánulhat, a prosperitás-teológusok szemében azonban ez valóságos automatizmussá vált. Ha jó keresztény vagy, akkor Isten gazdaggá, vagyonossá tesz, s ez olyan törvényszerű, mint az egyszerű – lehetne röviden összegezni mindazt, amiben magam is hosszú ideig éltem, s tagadtam le minden olyan jelenség pusztá létét is, ami ennek az ellenkezőjére utalt volna, pedig volt és van ilyen bőven. Hányszor fogadtam kétkedve a – nem viccelek – „mennyei automatáról” szóló tanításokat, vagy azokat, amelyek szerint az adakozás tulajdonképpen „befektetés a mennyei bankba”, amely, mint tudjuk, sosem kerül csődhelyzetbe, és amennyit adakozol, azt hamarosan kamatostól kapod vissza stb. A gyülekezetből történt távozásom óta hitetlenkedem amiatt, hogy egykor hol teljes azonosulással, hol kénytelen-kelletlen magam is hitelt adtam mindennek. A sok emlék közül csak azt idézném fel, hogy amikor a gyülekezetben gyűjtést tartottunk, gyakran énekeltük azt a fülbemászó éneket, amelynek refrénje: „adj, és biztosan visszaszáll...” Értjük: biztosan! Pedig az adakozás keresztyéni magatartása nem lehet célzatos: amit adok, azt jó kedvvel (lásd alább), Isten iránti szeretetből adom, akkor is, ha soha nem kapom vissza. A két fillért adó özvegyasszonyt Jézus nem azért állította példának a gazdagokkal szemben, mert hamarosan milliommossá vagy legalábbis tehetőssé vált (lásd *Mk 12,41–44*).

A fő probléma, amint a szerző is kifejti, az automatizmus, azaz az Isten szuverén akaratában rejlő ajándékok és áldások megragadása vagy esetenként kikényszerítése. A tanulmány a teológia és a gazdaságtudomány határán egyensúlyozva sokoldalúan mutatja be mindennek tarthatatlanságát. Nem akarom a szerző aprólékosan ismertetett igehelyeit szaporítani, megemlítem viszont, hogy adománygyűjtéskor két fő bibliai helyet kellett mindenkor idéznünk: az „*adjatok, néktek is adatik*” (vö. *Lk 6,38*) és főleg az „*aki szűken vet, szűken is arat, bőven vet, bőven arat*”, „*a jókedvű adakozót szereti az Isten*” (*2Kor 9,6–7*) igeverseket. A szentírás egészét szemlélve azonban aligha lehet Isten akarata ez a fajta automatizmus, az Úr ugyanis a fukarságtól és a kicsinyes kuporgatástól óv bennünket, és arra buzdít, hogy a céljaira adva ne tartogassuk magunknak adományainkat. Annak azonban, hogy Isten ránk árássa minden kegyelmét, nem a felhalmozás és a dúskálás a célja, hanem az, hogy „*minden jótéteményre alkalmasak legyünk*”. Azt hiszem, számomra a leghelyesebb Agur imádsága volt (lásd *Péld 30,8–9*), amikor a gazdagság és a szegénység közötti megmaradást óhajtotta, s a két szélsőség egyformán leselkedő veszélyeire figyelmeztetett. A Hit Gyülekezete ezt nem teszi, nem a veszélyekre, hanem a várható előnyökre koncentrál. Az Úr valóban természetes szinten is gondoskodik a benne bízókról, lásd például a hegyi beszéd példázatait, ahol Jézus arról beszél, hogy ne aggodalmaskodjunk a javaink felől, ám itt nem arról van szó, hogy mindenáron szerezzünk magunknak még többet. A Biblia valóban beszél arról, hogy „*gazdagság és bőség lesz az igazak házában*” (*Zsolt 112,3*) stb., ám ha ezt abszolutizáljuk, akkor önellentmondással kellene vádolnunk az Ó- és az Újszövetséget, vagy valamiféle bűnökkel Isten hatalmas, ám anyagiak tekintetében olykor nagyon is megpróbált szolgáit. Úgy gondolom, hogy ezekből az igeversekből csak a szentírás egészéből való kiragadásuk útján lehet prosperitás teológiát formálni.

Ha ugyanis szükségét szenvedünk, vagy ha csak nem annyink van, amennyit szeretnénk, akkor nem biztos, hogy ennek hitéletünk gyengesége az oka. A prosperitástanban kimondatlanul (sőt, alkalmasint kimondva is) ott bujkált a feltételezés: ha Isten automatikusan bőségesen áld meg minket anyagiakkal, akkor annak hiányában valami baj van velünk, esetleg rossz keresztények, hitetlenek, bűnösök vagy a „szükségesnél” kevesebbet adakozók voltunk. Ez a jelenség egyébként nagyon hasonlít ahhoz, amikor a pünkösdi-karizmatikus mozgalom esetenként a gyógyítással kapcsolatos bibliai tanításokat sarkítja odáig, hogy ha betegséged van és nem tudsz tőle ima által azonnal megszabadulni, akkor valami egyéb baj van veled, „démonok gyötörnek” stb. (vö. Szalai □1998□, 96–102. o.).

És itt következik az, amiről Kocsis Tamás – érthetően – nem beszélt: miközben a prosperitás teológiája egyre többek gondolkodását hódítja meg elméletben, egyre kevésbé megy át a keresztény hívők gyakorlati életébe. Mindennek „gyümölcse” sokak életében az önvád, az értetlen önmarcangolás, amelyet még bevallani is szégyellnek. Hetente legalább kétszer hallják a pulpitusról, hogy aki ad, annak adatik, adj minél többet, s nemsokára gondtalan életet élhetsz, vagy már most is élsz, ugye? (Igeeeeeen!) A prédikátorok azonban nem mernek szembesülni a ténnyel, hogy a gyülekezet tagjainak életében mindennek nyoma sincs. Magam is gyakran szégyenkeztem amiatt, hogy közalkalmazotti (tanári) fizetésemből nem lényegülhettem át a bővülködéstan illusztrációjává, magamban kerestem a hibát, vajon miért nem szakad nagyobb anyagi áldás rám, hiszen szerettem és szolgáltam az Istent, s egy vidéki gyülekezet vezető személyisége voltam. Bizony, sokaknak okozott traumát e tanítás hallgatása, s hogy nem tudták összeegyeztetni azt saját életkörülményeik valóságával. Jó ideje Miskolcon élek, az itteni gyülekezet nagy részét kezdetektől fogva egyszerű, Istent szerető, ám nagyon is szegény emberek (munkanélküliek, kisfizetésűek stb.) alkotják, akik hümmögve hallgatták órákon át, amint a Budapestről érkezett prédikátor amerikai stílusú ódákat zeng a bővülködésről. (Benny Hinn – Kocsis konklúziójaként idézett – manilai megtapasztalásait én Miskolcon éltem át.) Kis, vidéki gyülekezetünket alig néhány vagyonos ember adományai „tartották el” mindig is, a többségnek néha a buszjegy kifizetése is problémát okozott, mégis a bővülködést kell hirdetniük. Nem hiszem, hogy állapotuk miatt Isten előtt rossz kereszténynek bizonyulnának az utolsó napon.

Felidéznék egy esetet ezzel kapcsolatban. Egy alkalommal, amint éppen nyakig ült az ország a Bokros-csomagban, említett prédikátorunk arról beszélt, hogy milyen arányban illik adakozni az új fővárosi Hit-csarnokra, s a következő kérdést tette fel. *„Hogy mennyit tudtok adakozni? Vegyünk például egy átlagos nettó fizetést, az körülbelül ötvenezer forint...”* Maga sem vette észre, hogy döbönt csend fogadta szavait, s a gyülekezet struktúrájára, hangulatára jellemző módon senki sem merete megmondani neki, hogy a túlnyomó többség – különösen Miskolcon – rendszerint alig több mint a feléből tartott el egy családot. Amióta a gyülekezetből távoztam, megőriztem Istenbe vetett hitemet, s úgy érzem, hozzá való kötődésemet is, eltűnt viszont az anyagi életem miatti önvádam, sőt – lehet, hogy inkább az általános gazdasági törvényszerűségeknek megfelelően – családommal még egy kicsit jobban is élünk, legalábbis egyelőre. Hogyan is lehetséges ez?

Mindennek bibliai alapjai tekintetében Kocsis Tamás soraihoz hozzátenném: nem pusztán az Újszövetség fényében vannak problémák az ószövetségi áldás-bővülködés értelmezésben, hanem már a megváltás előtti üdvtörténet hőseinél is. Az Ószövetségben nem pusztán a javakban tobzódó Ábrahámról, Izsákról és Jákóbról olvashatunk, Isten nagy embere volt nemcsak a kincstartói székben ülő, hanem az igaztalanul börtönben sínylődő József, a pusztában menekülő Mózes, a sáros verembe vetett Jeremiás, a hollók táplálta Illés stb. is. Nem hiszem, hogy az utóbbiak kevésbé lettek volna „áldottak”. De ha már Izrael két legnagyobb

királyát összehasonlítjuk: logika szerint az akkori világ egyik legnagyobb vagyonát felhalmozó Salamonnak jóval áldottabb uralkodónak kellett lennie, mint apjának, például annak üldöztetései korában. Nyilván nem erről van szó, Dávid magasztalta Istent a jóságáért, benne bízott megpróbáltatásaikor is. De nem látom az amerikai stílusú bővülködés külsőségeit a Szentlélektől elragadott Fülöp, a missziós utakra induló Pál, az eljövendőket a Patmoszon látomásokban átélő János apostolok életében sem. Mindazok a magyarázatok, amelyek az utóbbiak és a modern prosperitás teológia hívei között próbálnak hidat verni, jellegükből adódóan erőltetettek. A Hit Gyülekezetében az utóbbi időben nem tudok szegénységgel kapcsolatos tanításról, pedig a Bibliában legalább annyi szó esik a szükséges javakban hiányt szenvedőkről, mint az azokban bővelkedőkről (vö. Jelenits □ 1992□).

Összességében úgy gondolom, hogy nem a munkánk gyümölcseként történt vagyonszerzés a hibás értelmezés, hanem annak keresztény értéké magasztosítása. Vannak aztán összecsúszott fogalmak is, például ha a bővülködés-szakértők – az általuk esetenként többet hivatkozott, mint ismert – Max Weibert emlegetik. Nagyon leegyszerűsítve a dolgot, a protestáns etika értelmében a nagyon is viszonylagos vagyonszerzésért – kihasználva a kedvező gazdasági körülményeket, valamint az Istentől való rátermettséget – meg kell dolgozni, a prosperitás teológia szerint viszont mindez az ölünkbe pottyán, az istenhit következtében egyre kevesebb munkával egyre többet lehet, sőt kell kapnunk, pontosabban megszerezni. (Csak megjegyzem, hogy Max Weber könyvének 1995-ös magyar kiadása tartalmazta nálunk először az alig méltatott *A protestáns szekták és a kapitalizmus szelleme* című fejezetet.)

A krisztianizált prosperitás vélt törvényszerűségei a valóságban elsősorban egy szűk, egyre oligarchikusabbá váló kör, a Hit Gyülekezete vezetőinek életében „működnek”. Cinikusan mondhatnánk, hogy könnyű azoknak a bővülködésről tanítani, akik maguk szabják meg saját jövedelmüket a gyülekezeti kasszából. A gyülekezet egyéb főállású alkalmazottainak bérezése ugyanakkor nem mutatott ezzel párhuzamot, általában keveset kerestek, sokan kifejezetten nehezen éltek, de vállalták azt a gyülekezet céljai érdekében. (A közelmúltban ezen a téren – információim szerint – történtek változások.) A vezetők rendszerint az „*akik az evangéliumot hirdetik, abból éljenek*” bibliai igazságra hivatkoznak (1Kor 9,14.), de Pál apostol nem beszélt arról, miként tegyék ezt. Úgy gondolom, valóban indokolatlan és szélsőséges dolog lenne elvárni, hogy egy ekkora tagságot szerzett gyülekezet vezetői másodállásban végezzék munkájukat és Trabanton járjanak. Ám legalább ennyire a másik véglet az az indokolatlan luxus, amelyet a gyülekezet vezetősége természetesnek tart. Gyülekezetszerte legendák keringenek Németh Sándor vagyonáról, balatoni villájáról, de szerintem nem is ez a lényeg, mert erről a kívülálló aligha rendelkezik hiteles információkkal. Amiről viszont tudhatunk és magam is mindig kifogásoltam, az a vezetőknek „áldásképpen” juttatott adományok, valamint a sokmillió autócsodák. A vezetősége eltartásában a gyülekezet megint csak túlzásokba esett, s nem vette észre, hogy Magyarországon egyszerűen értelmetlen és felesleges az, ami Amerikában esetleg megszokottan csillog (vagy talán ott sem). A miskolci Hit Gyülekezete például csak azért havi több tízezer forintot juttat budapesti pásztorának, hogy az illető heti egy délután megtart egy istentiszteletet, ami benzinköltséggel együtt is kissé aránytalannak látszik. Aztán kisebbfajta deficitet okozott egy-egy „nevesebb” vendégszolgálat, hiszen arról nem lehetett szó, hogy ne luxushotelben szállásoljuk el igehirdetőnket stb. Egymás között sűgva megemlítettük, hogy talán a gyülekezet vezetőségi megbeszéléseit sem méregdrága szállodák konferenciatermeiben kellene tartani, de senki sem merte ezt az álláspontot határozottan képviselni. A helyi gyülekezetek között állandóan vetélkedés folyt azzal kapcsolatban, hogy nehogy túl keveset adjunk valamiért, nehogy baj legyen belőle. Hangsúlyozom, mindezért nem felelősöket keresek, nem tiltakozok, nem kiabálok, sőt, sok érintettet hibáztatni sem tudok, egyszerűen csak

megállapítom, hogy a Hit Gyülekezete bizony elszakadt a magyar valóságtól, amelynek egykor jó ismerőjének bizonyult, s önmaga szubkultúrájaként keresi helyét a világban. Talán ez a prosperitás teológia egyik forrása is.

De úgy látszik, az eltévelyedésnek nincsenek határai. 1998 őszén, amikor felavatták a Hit Gyülekezete impozáns csarnokát, egy héten keresztül másról sem volt szó, csak az adásról, az adásról és az adásról, amelynek hihetetlen gyümölcssei várnak az adakozó keresztényre. A vendégszolgálatot az a bizonyos amerikai Rodney M. *Howard-Browne* biztosította, akiről Kocsis Tamás tanulmánya nem tesz említést, noha a prosperitás teológiának és a nemzetközi karizmatikus mozgalomnak ma sokkal inkább meghatározó alakja, mint például a Hit Gyülekezete előtt – talán Németh Sándort érintő burkolt kritikái miatt – jó ideje kegyvesztettnek tűnő Derek *Prince*. Hogy ez a Rodney milyen hatást tud tenni az emberekre, jól mutatja, hogy egykori atyámfiai nekem is lelkesen számoltak be arról (ekkor már nem voltam a gyülekezet tagja), hogy „micsoda fantasztikus adakozások voltak, most jöttünk rá, hogy mindent adni kell” stb. (A gyülekezeti csarnok költségei nyilván külön témát jelentenek.) Állítólag Rodney is valósággal „kiporszívózta” az emberek pénztárcáját, nem csodálkoznék, ha egyeseknek az adakozásaik később megélhetési gondokkal párosulnának. Összességében úgy gondolom, hogy ez már önmagáért való szélsőség, és ki tudja, mi jöhet még. Vagyis nemcsak az érdekes kérdés, hogy az adakozás túlhangsúlyozása bekövetkezett, hanem az is, hogy mire fordítják ezeket az óriási összegeket. A gyülekezeti biznyságtételekben az anyagi áldás fontos helyet kapott, de hogy milyen is azok tartalma, gondoljuk csak meg, valaki a bővülködés teológia gyümölcsének tekintette, amikor egy vevője tudatosan többet fizetett a vásárolt áruért (ez talán már másokkal is előfordult), illetve anyagi áldásnak minősült, ha „pénzt kaptam a szüleimtől” stb.

Végül Kocsis Tamásnak is felhívom a figyelmét egy fontos dologra. Ő maga is következetesen keresztény tradícióról beszél, ám én úgy gondolom, hogy amellet, vagy pontosabban azon belül meg kell különböztetnünk egy protestáns, illetőleg puritán hagyományozódást is. A Hit Gyülekezete eredetileg nem a prosperitás teológia szélsőségeit hirdette, s azt hiszem, a kilencvenes évek elején még a gyülekezet is e protestáns tradíció hordozói és továbbvivői közé tartozott. Annak egyik legfontosabb eleme tekintetében mindenképp, ugyanis azt vallottuk, hogy a gyülekezet anyagi szükségleteit kizárólag a hívők adományaiból kell előteremteni, egy aktív és vallását fontosnak tartó közösség tagjainak ugyanis meg kell érje az adakozás. Az önkéntes és elkötelezett egyháztagságból fakadó felfogás sarkallt az adakozásra és a tizedfizetés bibliai elvének gyakorlására, mert a miénknek éreztük azt, amiért tettük, anélkül hogy a bővülködés „szent öncélját” hirdettük volna. Hiszen ne feledjük, az adakozás egy nagyon fontos, szentírásban lefektetett kötelezettség. A gyülekezet a puritán tradíciót követve minél inkább el akart fordulni a történelmi egyházak (elsősorban a római katolikusok) gyakorlatától, amelyek a múltban rendszerint az állammal való szoros kapcsolattartás profitjaként szerzett vagyonból éltek. Azt mondtuk, hogy aligha hihető, hogy Pál apostol költséges missziós útjait Néző császár finanszírozta volna, az akkori hívek nyilván „*erejük szerint, sőt erejük felett is adakoztak*” (vö. *2Kor 8,3*). Az egykori hatalmas egyházi birtokokból és a püspökök feudális nagybirtokosságából származó óriási vagyonnal, s mindennek napjainkig ható következményeivel szemben a Hit Gyülekezete is a hívők aktivitására, Isten országa iránti – anyagiakban is mérhető – elkötelezettségére kívánt építeni. Szóval ez a prosperitás teológia nem olyan nagyon régi dolog, nem volt ez mindig így, sőt, például 1992-ben még a *Hit Info* című gyülekezeti lap szerkesztőjeként rendeztem sajtó alá Németh Sándor személyes instrukcióit egy az amerikai kereszténység vadhajtasait általában és részleteiben bíráló tanulmánnyal kapcsolatban.

Messzire vezetne, de általánosságban megemlítem, hogy nézetem szerint a Hit Gyülekezete valahol utat tévesztett az elmúlt években, amelynek az anyagiak csak az egyik összetevőjét alkotják. Mindez, persze, nem köthető egyetlen eseményhez vagy dátumhoz. A hivatkozott, a Magyar Szemlében 1993-ban megjelent Váczai Gábor-írás idején még bizonyosan nem estünk át a ló túlsó oldalára. Így lett a puritán, anyagi függetlenségére joggal büszke keresztény közösségből amerikai mintájú prosperitás teológiát hirdető közösség. Régebben például elvet csináltunk abból, hogy az állami költségvetésből egy huncut krajcárt sem fogadunk el hitéleti célokra, hiszen minden felekezetnek el kell tartania önmagát. Aztán ez a tanítás „elhalkult”, és ma már a Hit Gyülekezete is részesül a büdzséből, ha nem is nagy mértékben. Az igehirdetésben és a hitéletben bekövetkezett hangsúlyeltolódást sokan észrevették, ám ez persze nem jelenti azt, hogy a gyülekezet vezetői ne ragaszkodnának ma is az alapvető keresztény szellemi-erkölcsi értékekhez.

A prosperitás teológia számos, a szerző által is kiemelt gyenge pontja közül csak egyre hívom még fel a figyelmet: jellegéből adódóan nem lehet alkalmas a bővülködés tanára, hogy világméretű evangélizáció sarjadjon belőle, hiszen komoly korlátai is vannak. A kisegyházak jelenségét szociológusok tucatjai boncolgatják hazánkban is, de ritkán kíváncsiak a „növekedést” középpontba állító közösségek létszámbeli gyarapodása megtorpanásának okaira. Pedig tény, hogy előbb-utóbb „beállnak” egy létszámra, s nem tudnak újabb rétegeket megnyerni maguknak. Azt hiszem, a Hit Gyülekezete is eljutott növekedése zenitjére, s az újabb megtérőket a távozók nagy száma ellensúlyozza.

Összességében azt hiszem, hogy a Hit Gyülekezete a rendszerváltozás idején létező és fontos feladatot töltött be Magyarországon. Olyan rétegeket szólított meg Krisztus örömhírével, akikhez az más úton aligha jutott volna el, színesítette és gazdagította a magyar társadalom és – pünkösdi irányultságával – a kereszténység életét, akkor is, ha voltak bőven kritikusai. Az úttévesztés markáns jele egyébként a társadalmi átrétegződés is, hiszen míg akkoriban az értelmiség széles rétegei is megtértek a gyülekezetben (különbféle zenészekről az egyetemistákig, tanároktól, orvosokig), addig mára alig maradt belőlük. A meghatározó – a már említett munkanélküliek és kisegyzisztenciák csoportja mellett – a tipikusan „magyar vállalkozóknak” nevezett réteg lett, nyilván nem függetlenül a prosperitás teológiájától.

A gyülekezettel való szakításom ellenére úgy érzem, annak jelenléte meglévő társadalmi igényt elégít ki, tagjai felnőtt emberek, akik a magukéból adakoznak, s nem a máséból, hibáiknak és erényeiknek pedig majd ők látják a következményeit, ha látják. Sőt, tapasztalat szerint, gyermekeiket erkölcsös és törvénytisztelő életre nevelik, s maguk is így élnek, sokkal inkább, mint a magyar társadalom többsége. Súlyos hibát követnek el tehát azok, akik adminisztratív eszközök után kiáltanak. E ponton azonban – terjedelmi okok miatt – abba kell hagynom a szerteágazó és a fenténél jóval részletesebben is boncolgatható téma folytatását.

A prosperitás teológiája azonban valóban széles körben elterjedt vakvágány, s ma már én is osztom a Kocsis Tamás írása utolsó lábjegyzetében foglaltakat: a tradicionális bibliaértelmezés számos eleme iránt bizony nagyobb érdeklődést kell(ene) tanúsítanunk.

HIVATKOZÁSOK

Jelenits I. □1992□: *A szegénység a keresztény gondolkodásban*; in. Vig Monika (szerk.): *Hogyan éljük túl a XX. századot?*; Narancs Alapítvány, Budapest, 187–201. o.

Kocsis T. □1998□: *A Földi Paradicsom prófétái, avagy mérlegen a bizniszkereszténység ideológiája*; Kovász, nyár, 58–83. o.

Szalai A. □1998□: *más JÉZUS, más LÉLEK, más EVANGÉLIUM*; HARMAT, Budapest

Váczai G. □1993□: *Az üdvösség birodalma – Egy „keresztény” szekta nyomában*; Magyar Szemle, 5. szám, 483–497. o.

Weber, M. □1995□: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*; Cserépfalvi, A Társadalomtudomány Klasszikusai, h. n.